

Integraal deelgebiedsplan RNLE Gat van den Ham

Vastgesteld door werkgroep RNLE Gat van den Ham 25 april 2006
Vastgesteld door gebiedscommissie Wijde Biesbosch 28 juni 2006

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	4
2.	HISTORISCHE ONTWIKKELING	4
3.	HUIDIGE SITUATIE EN BELEID.....	6
3.1	Water en bodem	6
3.1.1	Geologie en bodem	6
3.1.2	Oppervlaktewatersysteem.....	6
3.1.3	Grondwatersysteem	6
3.1.4	Water- en bodemkwaliteit	7
3.2	Natuur	7
3.2.1	Ecologische Hoofdstructuur	7
3.2.2	Ecologische verbindingzones (EVZ).....	8
3.2.3	Overige Natuur.....	8
3.3	Landschap en cultuurhistorie.....	8
3.4	Landbouw	9
3.5	Recreatie	10
4.	ONTWIKKELINGSVISIE.....	10
4.1	Uitgangspunten	11
4.1.1	Uitgangspunten RNLE De Biesbosch	11
4.1.2	Uitgangspunten RNLE Gat van den Ham.....	12
4.2	Water en natuur.....	12
4.3	Landschap en cultuurhistorie.....	16
4.4	Landbouw	16
4.5	Recreatie	18
5.	PROJECTEN / PROJECTIDEEËN.....	21
5.1	Inleiding.....	21
5.2	Projecten	21
5.2.1	Bouwblokken RNLE Gat van den Ham.....	21
5.2.2	Integrale Kavelruil Gat van den Ham.....	22
5.2.4	Agrarisch Landschapsbeheer RNLE Gat van den Ham	23

5.3 Projectideeën 25

1. Inleiding

In het Streekplan 2002 zijn de Regionale Natuur en Landschapseenheden (RNLE) globaal begrensd. In de Wijde Biesbosch ligt de RNLE De Biesbosch. De gebiedscommissie Wijde Biesbosch heeft de grenzen voor deze RNLE uitgewerkt en daarbij aangegeven wat de uitgangspunten zijn (binnen de kaders van het Streekplan). Dit is opgenomen in het gebiedsplan van de Wijde Biesbosch.

De gebiedscommissie heeft afgesproken om voor het zuidelijke deel van de RNLE, het Gat van den Ham, een plan van aanpak op te stellen waarin concrete projecten worden beschreven en vervolgens ook zullen worden opgepakt en uitgevoerd. De werkgroep RNLE Gat van den Ham is hiermee aan de slag gegaan onder leiding van Dhr. Veenhuizen, lid van de gebiedscommissie Wijde Biesbosch. Het resultaat is het integrale deelgebiedsplan voor het RNLE gebied Gat van den Ham. In dit plan is de huidige situatie en gewenste ontwikkeling van het gebied beschreven. Daarnaast is uitgewerkt welke projecten worden opgepakt.

Het RNLE gebied Gat van den Ham ligt tussen Lage Zwaluwe en Drimmelen. De begrenzing van het RNLE gebied is aangegeven op kaart 1 en heeft een oppervlakte van ongeveer 750 ha. In het Oosten ligt de grens op de oude zeedijk en op de Breede Vaart en in het Westen loopt de grens op de Molendijk. De noordzijde van het gebied grenst aan de Amer.

2. Historische ontwikkeling

In en vlak na laatste ijstijd bestond Gat van den Ham uit een zandlandschap. De stijgende zeespiegel, de verhoogde grondwaterstanden en daarmee de aanvoer van zoet kwelwater vanaf de hoger gelegen zandgronden naar de lagere gebieden, leidde rond 3.000 v. Chr. tot de vorming van uitgestrekte voedselrijke rietmoerassen. Het gebied ontwikkelde zich verder tot een hoogveengebied.

De zeespiegel bleef stijgen en het gebied kwam onder invloed van de getijdenwerking. Rond de 12^e eeuw na Chr. werden in het gebied tal van bedijkingswerken aangelegd om het gebied te beschermen tegen het water.

Bij de St. Elisabethsvloed in 1421 braken de dijken door en ontstond de Biesbosch, een forse binnensee die via het Hollandsch Diep in verbinding stond met de Noordzee. Gat van den Ham maakte deel uit van deze grote licht brakke binnensee/ binnendelta. Via de talloze getijdengeulen kon de zee snel landinwaarts stromen en door de voortdurende getijdenwerking werd het veen geleidelijk opgeruimd en werd zeeklei afgezet. Vanuit de zee en de rivieren werd zand en klei afgezet en ontstonden slikken, geulen en kreken, begroeid met biezen- en rietvelden en vloed- en oobossen. De huidige Biesbosch is hier een restant van.

Halverwege de 16^e eeuw vinden de eerste inpolderingen in omgeving plaats. Rond 1645 werd ten zuiden van het Gat van den Ham de Emiliapolder gevormd en kort daarna de Royale Polder en de Nieuwe Zwaluwse Polder. Binnen het Gat van den Ham ontstonden weer nieuwe opwassen en geulen, waar het huidige krekensysteem een restant van is. Deze opwassen vormden de aanleiding om hier vanaf 1750 diverse kleine poldertjes in te polderen, o.a. Koekoekpolder, Polder Oudgors, na 1850 volgden andere poldertjes, o.a. Polder Den Bol en Polder Volharding.

Tot 1954 bestond het landschap van het Gat van den Ham dan ook uit een grillige structuur van vele kleine polders (landbouw; zonder bewoning) die werden doorsneden door de grote geul van het Gat van den Ham en vele kleine kreken met oobossen en rietmoerassen. Na 1954 werd langs de Amer een nieuwe zeedijk aangelegd, waardoor het hele gebied van het Gat van den Ham binnendijks kwam te

liggen. Het gebied overstroomde minder en kreeg een betere peilbeheersing, waardoor het beter geschikt werd voor de landbouw.

De ruilverkaveling Amerkant (rond 1967) heeft geleid tot het opruimen van de vele dijken en kreekresten. Het gebied werd primair ingericht voor de agrarische sector. Door herinrichting met egalisaties, herverkaveling en waterstaatkundige inrichting werd het gebied een groot open (akker)landbouwgebied.

3. Huidige situatie en beleid

3.1 Water en bodem

3.1.1 Geologie en bodem

Het gebied Gat van den Ham bestaat uit zeeleiggronden afgezet na de St. Elisabethsvloed in 1421. Er is sprake van een duidelijke gradiënt. Direct langs de kreken liggen de lichtere kleiggronden. Naar gelang de afstand tot de kreek groter wordt neemt de zwaarte van de grond toe. Het gebied is vrij vlak, de verschillen in hoogteligging verraden de ligging van oude polders. Het is thans een open agrarisch polderlandschap. De kreken en de resterende (omliggende) dijken en kades zijn de landschapsdragers voor de historie van het gebied en de natuur (kaart 2, luchtfoto).

3.1.2 Oppervlaktewatersysteem

Er liggen een drietal kreken in het gebied: Zwaluwse Haven, Gat van den Ham en de Vloedspui. Het zijn de relictten van de vroegere getijdenwerking in het gebied. De kreken hebben veelal nog steile oevers en zijn met de ruilverkaveling veel van hun grillige structuur verloren. De kreken staan nu via een suatiesluis met tijdsluizen in verbinding met de Amer. Water van de Zwaluwse haven kan via deze sluisen worden geloosd op de Amer. Er wordt gewerkt aan het herstel van deze kreken. Op kaart 3 (ambitiekaart Wijde Biesbosch) zijn de aangewezen gebieden voor kreekherstel weergegeven. In het rapport 'Streefbeelden voor beken en kreken' (Provincie Noord-Brabant, 2003) wordt uitgegaan van het terugbrengen van de getijdenwerking in een aantal kreken en dus de verbinding tussen de Amer en de kreken te herstellen (zie bijlage 1 en 2). De getijdenslag op de Amer bedraagt momenteel ongeveer 30 cm. In de toekomst worden de Haringvlietsluizen mogelijk op een alternatieve manier beheerd en wellicht komt de getijdenwerking weer terug. Een eerste stap richting deze verandering is 'het Kierbesluit'. Het op een kier zetten van de sluisen verandert weinig aan de huidige waterstanden, maar is een goede overgang tussen het huidige beheer en mogelijke toekomstige alternatieve beheer. In 2008 wordt het kierbesluit uitgevoerd. Afhankelijk van de verdere besluitvorming heeft dit consequenties voor het Gat van den Ham. Het RNLE gebied is niet in beeld voor maatregelen in het kader van Ruimte voor de rivier.

De kreken hebben een belangrijke bufferfunctie in het waterhuishoudingssysteem van het Gat van den Ham en de omliggende Polders. Voor de korte termijn is er dan ook weinig extra behoefte aan waterberging. Binnen het gehele gebied zijn voor de middenlange termijn wel twee voorlopige zoekgebieden voor regionale waterberging tot 2016 aangegeven (zie kaart 3), namelijk het natuurgebied de Worp en een gebied ten noorden van Hooge Zwaluwe. Dit zijn gebieden die -met de huidige kennis en vooruitlopend op de definitieve waterbergingsplannen van de waterschappen- worden gezien als eerste aanzet voor de benodigde oppervlakte voor de wateropgave van 'Waterbeheer 21^e eeuw'. De uitwerking van de gebieden zal na 2008 plaatsvinden.

3.1.3 Grondwatersysteem

De Zwaluwse Haven fungeert als boezem voor een groot aantal landbouwgebieden, o.a. de Brandpolder en Hamse Polder. Gedurende de periode november – eind april wordt intensief bemalen. De omliggende polders hebben in deze periode veel last van kwelwater. In de zomer periode wordt via de Zwaluwse Haven water ingelaten om de zoetwatervoorziening voor de landbouw op peil te houden. Overtollig water wordt via de suatiesluis op de Amer geloosd. Het Gat van den Ham vormt een onderdeel van het watersysteem van de Hamse polder. Het landbouwwater wordt via een uitgebreid slotenstelsel afgevoerd naar het Gat van den Ham. Het peil wordt gereguleerd door het gemaal Hamse Polder dat het water uitslaat op de Zwaluwse Haven.

In het RNLE gebied Gat van den Ham is verdroging een minder groot probleem dan in andere gebieden (zie kaart 4: in de huidige situatie is de doelrealisatie van de waterdoelen over het algemeen hoog). De te nemen maatregelen zullen dan ook minder ingrijpend zijn dan in andere gebieden. Het Gat van den Ham complex is in het Streekplan aangeduid als natte natuurparel. Natuurparels zijn gebieden die bijzonder gevoelig zijn voor de waterkwantiteit en de waterkwaliteit en sterk worden beïnvloed door de inrichting en beheer van de omgeving. In het 'Akkoord van Cork' is afgesproken dat maatregelen worden genomen tot aan de rand van de EHS, in de omliggende landbouwgebieden worden dus geen maatregelen genomen, maar wel kunnen hier uitstralingseffecten optreden als gevolg van waterstandsverhoging in de natuurgebieden. In het Gat van den Ham wordt geen uitstraling verwacht. Voor het natuurgebied de Worp is afgesproken in het kader van het 'Akkoord van Cork' dat anti-verdrogingsmaatregelen en de uitstraling volledig binnen het natuurgebied moet plaatsvinden. Als er maatregelen worden getroffen mag dit dus geen effect op de omliggende gebieden.

In het kader van de Provinciale Verordening Waterhuishouding is afgesproken dat een beschermingszone rondom de natte natuurparels wordt aangegeven waar geen activiteiten mogen plaatsvinden die een verslechtering van de situatie in het natuurgebied tot gevolg hebben. De zone rondom het Gat van den Ham is 50 meter. De grens is dwars door de percelen getrokken (anders werd de zone vele malen groter). Op kaart 5 staat de beschermingszone Natte natuurparel Gat van den Ham aangegeven.

3.1.4 Water- en bodemkwaliteit

De waterkwaliteit van de kreken is matig tot slecht. In de periode 2001-2004 heeft het waterschap Brabantse Delta een project uitgevoerd waarbij de kreken van de Zwaluwse Haven, de Vloedspui en Gat van den Ham deels zijn uitgebaggerd en waardoor de waterbodemkwaliteit is verbeterd.

3.2 Natuur

3.2.1 Ecologische Hoofdstructuur

Over het algemeen bestaan de natuurgebieden in het Gat van den Ham uit vochtige tot natte (matig) voedselrijke natuurtypen. Het natuurgebied De Worp bestaat uit voormalige grienden, populierenbossen, elzenbroekbos en enkele natte en soortenrijke graslandjes. Het bevat nog veel restanten vanuit de tijd dat er in het gebied veen werd gestoken. Het kreken complex bestaat uit oevers met voornamelijk wilgenstruweel en rietlanden. De oevervegetatie van de kreken is vrij soortenarm. De aanwezigheid van rietvegetatie is belangrijk voor het voorkomen van broedvogels. De Zwaluwse Haven heeft qua opbouw de meeste variatie en heeft daardoor ook de rijkste broedvogelstand (kleine karekiet, blauwborst). Het Gat van den Ham en de Vloedspui zijn soortenarmer. Het gebied heeft naast broedvogels ook een grote waarde voor overwinterende en doortrekkende vogelsoorten en watervogels. De Zwaluwse haven bestaat nog veel uit beschoeide oevers, waardoor oevervegetatie ontbreekt. Op andere plaatsen wordt de oever integraal begraasd. Naast de Zwaluwse haven liggen verspreid natte beweidde graslanden die overwegend soortenarm zijn. Deze weilanden zijn wel van groot belang voor steltlopers en watervogels. De kades aan beide zijde van de Zwaluwse haven worden begraasd door jong vee of schapen.

De natuurgebieden maken onderdeel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) (zie kaart 3). De EHS is definitief begrensd en moet in 2018 gerealiseerd zijn. De provincie wil een versnelde realisatie van de EHS in 2010. De EHS gebieden in het Gat van den Ham dienen te worden aangekocht en

ingericht of via agrarisch en particulier natuurbeheer te worden gerealiseerd. In het gehele EHS gebied is particulier natuurbeheer mogelijk.

De na te streven doelen per natuurgebied zijn vastgelegd door Gedeputeerde Staten in de vorm van de zogenaamde natuurdoeltypen. De natuurdoeltypen zijn uitgewerkt in de natuurgebiedsplannen. Op basis van deze natuurdoeltypen kan rijkssubsidie worden verkregen (Programma Beheer, Subsidieregeling natuurbeheer SN). Op kaart 6 staan de natuurdoeltypen aangegeven, op kaart 7 de basis- en pluspakketten en op kaart 8 de landschapspakketten. De natuurdoeltypen voor de kreken Gat van den Ham, Vloedspui en Zwaluwse Haven zijn waterlopen met natuurvriendelijke oevers bestaande uit voornamelijk bloemrijke graslanden, met essen-iepenbossen en rietmoeras/grote zeggenmoeras/natte ruigten.

3.2.2 Ecologische verbindingzones (EVZ)

Er liggen relatief veel ecologische verbindingzones in het Gat van den Ham. De EVZ's liggen voornamelijk langs de kreken en op de dijken. Gedeeltelijk vallen de EVZ's samen met de gebieden aangewezen in het kader van kreekherstel (zie paragraaf 3.1.2). De meeste EVZ zijn aangewezen als moeraszones. De dijk van Drimmelen naar Hooge Zwaluwe is een droog kralensnoer. In hoofdstuk 4 wordt dat nader uitgewerkt. De ecologische verbindingzone heeft een gemiddelde breedte van circa 25 meter. In praktijk wordt gestreefd naar een flexibele invulling van 2 à 2,5 hectare per strekkende kilometer in de vorm van een corridor met stapstenen. Het waterschap is verantwoordelijk voor de realisatie van de eerste 10 meter van de EVZ en de gemeente van de overige 15 meter.

3.2.3 Overige Natuur

De aanwezige akkerbouw- en graslandpercelen in het Gat van den Ham hebben een belangrijke functie voor broedvogels en foerageergebied voor weidevogels (kievitten, grutto's) en ganzen. Vooral de natte weilandpercelen langs de Amerweg zijn zeer belangrijk voor weidevogels.

De provincie heeft in het streekplan de Groene Hoofdstructuur (GHS) vastgelegd, waarin naast de EHS ook landbouwgronden met natuurwaarden zijn opgenomen. De kreken in het Gat van den Ham, het natuurgebied De Worp en de secundaire waterkering zijn aangewezen als GHS natuur. Ten noorden van Gat van den Ham, bij Hooge Zwaluwe en rondom de kreken zijn gebieden aangewezen als leefgebied kwetsbare soorten (GHS landbouw). In het gebiedsplan Wijde Biesbosch zijn deze gebieden aangeduid als 'te versterken natuurwaarden' (zie kaart 3). In het kader van de stimuleringsregeling Agrarisch landschapsbeheer wordt door de provincie uitgewerkt welke subsidiemogelijkheden er zijn voor deze gebieden (zie hoofdstuk 4). Bij de Worp is een gebied als struweelvogelgebied aangegeven. Het overige gebied is AHS RNLE Landschapsdeel (Agrarisch Hoofdstructuur in een Regionale Natuur en Landschapseenheid). RNLE's vormen een buffer tussen natuurkerngebieden en de omgeving waar natuur en landschap geen prioriteit meer heeft. De uitgangspunten en begrenzing van de RNLE is in het ontwerp-Gebiedplan uitgewerkt en is aangegeven in hoofdstuk 4.

3.3 Landschap en cultuurhistorie

Het gebied wordt gekenmerkt door een schijnbaar willekeurig patroon van aaneengekoppelde individuele polders. Aan de ene kant zijn er grootschalige open rationale akkerbouwgronden met lange rechte wegen (zoals de ruilverkavelingsweg). Aan de andere kant is er het grillige verloop van dijken

en krekken met verspreide bebouwing. De zeekleigrond is goed geschikt voor akkerbouw. Akkerbouw is naast de melkveehouderij dan ook het meest voorkomend agrarische bedrijfstak in het gebied.

Het landschap geeft nog een goed beeld van de geschiedenis van het gebied. Relicten van de tijd dat veen werd gestoken zijn in het gebied nog herkenbaar evenals de inpoldering van de verschillende polders. Door de ruilverkaveling is veel van de kleinschalige structuur verdwenen. Wel zijn met de ruilverkaveling landschapselementen als populieren en knotwilgen aangelegd. De vele (oude) dijken zijn karakteristiek voor het landschap en waardevolle historische groenstructuren. Een sluiswachtershuisje met de koekoeksluis zijn cultuurhistorische waardevolle elementen in het gebied en staan dan ook zowel op de rijks- als gemeentelijke monumenten lijst. Er is ook nog een relict van een oude boerderij te zien in het landschap.

Om het landschap te behouden en versterken zijn er subsidiemogelijkheden. In paragraaf 3.2. is aangegeven dat in het kader van Programma Beheer subsidiemogelijkheden zijn voor Natuurbeheer. Naast deze subsidie zijn er in het kader van Programma beheer ook subsidie mogelijkheden buiten de EHS voor Agrarisch natuurbeheer (SAN). In de beheers- en landschapsgebiedsplannen zijn de subsidiemogelijkheden aangegeven voor Agrarisch Natuurbeheer in de beheers-, ruime jas en landschapsgebieden (zie kaart 9). Het gebied ten Noorden van de kreek Gat van den Ham is aangewezen als beheersgebied. Hiervoor kan een subsidie worden verkregen voor het ontwikkelen, in standhouding van kruidenrijk grasland en bont hooiland. Daarnaast kan subsidie worden verkregen voor landschapspakketten met knotbomenrij, poelen, rietzoom en klein rietperceel en rasters. Deze landschapspakketten gelden ook in het Ruime jasegebied dat is aangewezen in het gebied buiten de krekken. Dit gebied is ook aangewezen als ganzengebied.

Het ministerie van LNV en de provincie Noord-Brabant moeten nog uitwerken of en welke gebieden worden aangewezen als foerageergebied voor ganzen en welke regeling er wordt getroffen voor vergoedingen. Er wordt door de streek ingezet op een gebied buiten het Gat van den Ham als fourageergebied.

De provincie is bezig met het opzetten van een Provinciale stimuleringsregeling Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer. Ook in de gemeente Drimmelen kan hiervan gebruik worden gemaakt (zie ook H4 en 5). Er is geen stapeling mogelijk van de provinciale en rijksregeling.

3.4 Landbouw

Het Gat van den Ham is een landbouwgebied waar grondgebonden landbouw de overhand heeft. Het gebied heeft goede kleigronden waar hoogwaardige akkerbouw op kan worden bedreven. Het gebied wordt dan ook voornamelijk gebruikt voor akkerbouw en de melkveehouderij (in mindere mate). Er zijn geen intensieve veehouderij bedrijven aanwezig in het gebied.

Rond de jaren 70 is er een ruilverkaveling uitgevoerd in het gebied en is groot open landbouwgebied ontstaan. Er zijn 6 bedrijven die hun bouwblok in het gebied hebben liggen. Zij hebben relatief grote kavels. De eigenaren zijn jonge ondernemers die zich verder willen ontwikkelen. Daarnaast hebben rond de 45 agrariërs percelen liggen in het gebied. Veel van deze agrariërs komen uit de kern van Made.

Er is een Agrarisch Natuurvereniging Drimmelen opgericht die projecten zoals weidevogelbeheer uitvoeren en ook actief zijn in het gebied Gat van den Ham. Daarnaast is er een streekteam D'n

Amerkant. Zij organiseren arrangementen ter bevordering van het toerisme en promotie van de producten van de boerderij. Ze hebben daarvoor onder andere een “Knapzakroute” uitgezet.

Agrariërs met een bouwblok in het RNLE gebied hebben aangegeven mogelijke problemen te voorzien in hun toekomstige ontwikkeling. In het streekplan is het gebied aangewezen als RNLE, daardoor, maar ook vanuit het huidige bestemmingsplan Drimmelen is een bouwblok van maximaal 1,5 ha toegestaan. Buiten de RNLE zijn vanuit het streekplan geen beperkingen gesteld aan de grootte van het bouwblok.

Het landbouwgebied in het Gat van den Ham is in het gebiedsplan Wijde Biesbosch aangeduid als grondgebonden landbouw in open landschappen. In deze gebieden wordt de versterking van de agrarische productiestructuur voor de grondgebonden landbouw nagestreefd met respect voor de aanwezige landschappelijke waarden in het gebied. Het open karakter en het in beperkte mate aanwezig zijn van concurrerende functies zoals wonen, werken, natuur of recreatie, maken de ontwikkeling van grootschalige landbouwbedrijven in deze gebieden mogelijk.

In hoofdstuk 3.1 is beschreven hoe de peilbeheersing is in het gebied. Er zijn in het gebied subsidiemogelijkheden voor agrarisch natuur en landschapsbeheer (zie paragraaf 3.3).

3.5 Recreatie

Het gebied ligt tussen de haven van Drimmelen en Lage Zwaluwe. Het is een rustig gebied dat geschikt is voor extensieve recreatie. Er loopt een fietspad langs de dijk van de Zwaluwse Haven naar Hooge Zwaluwe en bij de Worp loopt een fietspad langs de Breede Vaart. Twee fietsroutes, LF 11 Prinsenroute en de Amerlanden, lopen door het gebied (zie kaart 10). Een fietsknooppuntensysteem is sinds 2005 operationeel in dit gebied.

Een 19 kilometer lange middenlange afstand wandelroute (MLAW), De Zwaluwse Vlucht doorkruist het gebied (kaart 11). De route loopt via de kreek de Zwaluwse Haven. Bij het natuurgebied De Worp loopt een wandelroute (De Amer) van Drimmelen via de Worp richting Geertruidenberg. Ook vanuit het Biesbosch informatiecentrum is een wandelroute door De Worp uitgezet.

De waterrecreatie is gecentreerd bij de havens van Drimmelen en Lage Zwaluwe. Er liggen enkele bootjes in het Gat van den Ham. Maar verder zijn er weinig faciliteiten en mogelijkheden voor waterrecreatie in het gebied aanwezig. Er zijn mogelijkheden voor sportvisserij in een aantal kreken, visvereniging Esox is daar actief.

In het gebiedsplan van de Wijde Biesbosch is het gebied aangewezen voor extensieve recreatie. In zowel Lage Zwaluwe als Drimmelen wil de gebiedscommissie recreatieve poorten ontwikkelen. Een recreatieve poort is een startpunt van waar het gebied in kan worden gegaan. De poorten zijn gevestigd op plaatsen waar de natuur en het landschap een grotere recreatieve druk aan kunnen en dus ook horeca of parkeerplaatsen e.d. kunnen worden ontwikkeld. Vanuit de poorten kunnen (fiets-, wandel e.a.) routes worden gestart die het gebied Gat van den Ham ingaan.

4. Ontwikkelingsvisie

4.1 Uitgangspunten

4.1.1 Uitgangspunten RNLE De Biesbosch

In het Streekplan 2002 van de provincie Noord-Brabant zijn de Regionale Natuur- en landschapseenheden (RNLE) globaal begrensd. De RNLE's vormen een buffer tussen natuurkerngebieden en de omgeving waar natuur en landschap geen prioriteit meer heeft. In de Nota 'Zicht op de RNLE' van de Provincie is beschreven wat verstaan wordt onder een RNLE. De gebiedscommissie Wijde Biesbosch heeft de begrenzing van de RNLE de Biesbosch uitgewerkt en uitgangspunten voor de RNLE de Biesbosch in het gebiedsplan opgenomen.

In dit integrale deelgebiedsplan van het RNLE gebied Gat van den Ham zijn de uitgangspunten uit het gebiedsplan Wijde Biesbosch als basis gebruikt. Daarnaast is uitgegaan van de visie/ideeën die de gebiedscommissie tijdens de workshop d.d. 24 september 2003 voor het Gat van den Ham heeft geformuleerd. Hieronder zijn de uitgangspunten en ideeën van de gebiedscommissie aangegeven voor zover van toepassing op het Gat van den Ham:

Uitgangspunten RNLE de Biesbosch:

Landbouw.

- Grondgebonden landbouw
- Geen nieuwvestiging intensieve veehouderij en omschakeling alleen op duurzame locaties
- Geen nieuwvestiging glastuinbouw
- Uitsluitend bebouwing/hervestiging op bestaande bouwblokken (grondgebonden landbouw)
- Uitbreiding bouwblok grondgebonden landbouw tot bepaalde oppervlakte mogelijk
- Grondbank en kavelruil kunnen als instrumenten worden ingezet
- Voor de teeltondersteunende voorzieningen gelden voor de categorieën "lage tijdelijke" en "overige" teeltondersteunende voorzieningen in RNLE AHS Landschapsdeel dezelfde richtlijnen als in de AHS Landbouw
- Binnen de RNLE wordt grondgebonden landbouw gestimuleerd en zijn er niet meer dan binnen een RNLE toegestane mogelijkheden voor de intensieve veehouderij, glastuinbouw en gebouwgebonden teelten (zoals hierboven is aangegeven).

Landschap en natuur

- Realisering natte groene hoofdstructuur (ecologische verbindingszones) door waterschappen, gemeenten en derden.
- Regelen ganzenopvang in relatie met de Biesbosch
- Maken van een plan voor groen/blauwe dooradering
- Maken van een plan voor agrarisch landschaps- en natuurbeheer

Recreatie

- Geen grootschalige recreatie; d.w.z. alleen extensieve vormen van recreatie passend bij de visie zoals vastgelegd in het gebiedsplan Wijde Biesbosch
- Realisatie van een golfbaan in het gebied niet uitsluiten, mits deze past bij de aard en het karakter van het gebied en extensief van opzet is. De ontwikkeling van een golfbaan zal ook gepaard moeten gaan met compenserende maatregelen elders in het gebied
- Geen lawaaisporten
- Recreatie in relatie met de Biesbosch bezien
- De draagkracht van natuur en landschap en het landbouwkundige gebruik bepalen welke vorm en met welke intensiteit van recreatie kan worden ontwikkeld

Opmerkingen algemeen

- Een landschapsontwikkelingsplan kan goed hulpmiddel zijn
- Gebiedsconvenant kan oplossing bieden
- Rekening houden met noodzakelijke locaties voor regionale waterberging

De commissie heeft in het gebiedsplan uitgesproken dat de beperkte bouwblokmaat van 1,5 ha die geldt binnen een RNLE de continuïteit van de grondgebonden landbouw niet in de weg mag staan. Indien uit een gedegen inventarisatie blijkt dat dit wel het geval is, vindt de commissie dat bekeken moet worden hoe maatwerk hiervoor kan worden geleverd.

4.1.2 Uitgangspunten RNLE Gat van den Ham

De uitgangspunten voor de invulling van de RNLE de Biesbosch, zoals aangegeven in paragraaf 4.1 worden gehanteerd. Concreet voor het gebied Gat van den Ham heeft de werkgroep RNLE Gat van den Ham de volgende uitgangspunten benoemd:

Geen grootschalige verandering in het gebied:

- Geen toename verstedelijking
- Geen grootschalige natuurontwikkeling
- Landbouwkundig gebruik is de drager van het gebied en ontwikkeling van de landbouw is mogelijk.
- Natuur: realisatie EVZ en EHS en groen-blauwe dooradering op vrijwillige basis
- Water: kreekherstel van gemiddeld 25 tot 50 m breed
- Behoud, herstel en versterking van de landschappelijke structuur en cultuurhistorische waarden
- Extensieve vormen van recreatie

De huidige structuur van het RNLE gebied Gat van den Ham zal geen grootschalige veranderingen ondergaan. De landbouwkundige structuur is de economische drager in het gebied. De grondgebonden landbouw moet worden gestimuleerd, zodat de agrariërs in het gebied zich in de toekomst kunnen blijven ontwikkelen.

Er wordt geen grootschalige natuurontwikkelingen voorgestaan, de aangewezen EHS gebieden en de EVZ's zullen worden gerealiseerd en binnen de EHS zal kreekherstel van de krekken Vloedspui, Gat van den Ham en Haven plaatsvinden. Buiten deze gebieden, met uitzondering van de Worp waar nog wordt bekeken of uitbreiding van de EHS wenselijk is, wordt geen extra claim gelegd op landbouwgebieden. Extensieve recreatie, zoals fietsen en wandelen, zal mogelijk worden gemaakt. De bestaande waardevolle landschappelijke en cultuurhistorische elementen zullen worden behouden en waar mogelijk worden versterkt. Met behulp van een stimuleringsregeling voor Agrarisch Landschapsbeheer van de provincie wordt op vrijwillige basis door agrariërs een groen-blauwe dooradering gerealiseerd en bijgedragen aan de realisatie van de EHS en kreekherstel.

4.2 Water en natuur

Visie

Primair wordt gestreefd naar de realisatie van de aangewezen EHS gebieden, kreekherstel en de EVZ's. Daarmee wordt ook invulling gegeven aan het herstel van de kreken en de natte natuurparel. Aankoop vindt plaats op basis van vrijwilligheid. De natuurgebieden sluiten qua karakter aan bij de historie van het Biesbosch gebied. De realisatie van de EHS, kreekherstel en EVZ overlappen deels en hangen nauw met elkaar samen. Het moet in goede samenhang met elkaar worden gerealiseerd. De realisatie van de waterdoelen zijn voorwaarde voor het behalen van de natuurdoeltypen in het gebied.

EHS en natte natuurparel

De natuurdoeltypen van het EHS-gebied rondom de kreken in de natte natuurparel Gat van den Ham variëren van essen-iepenbos, bloemrijk grasland, rietmoeras/grote zeggenmoeras /natte ruigte tot moeras. In het buitendijkse gebied wordt rietmoeras/grote zeggenmoeras/natte ruigten en Ooibos nagestreefd. Op kaart 12 staat aangegeven waar EHS-reservaatsgebieden, de kreken in het kader van kreekherstel en de EVZ liggen en hoe de eigendomssituatie is van de publieke overheden. In bijlage 3 is aangegeven hoeveel gronden nog moeten worden verworven. Het gaat om ongeveer 13 ha EHS reservaatsgebied in de Worp en 19,2 ha EHS reservaatsgebied Gat van den Ham. Voor kreekherstel is 7,25 ha nodig.

De natte natuurparel is één van de waterthema's die in het kader van GGOR (gewenst grond- en oppervlaktewaterregime) door het Waterschap Brabantse Delta wordt uitgewerkt in een Integrale Gebiedsanalyse (IGA). Op gebiedsniveau wordt een analyse gemaakt van de integratie tussen de verschillende waterthema's (natte natuurparel, EVZ, kreekherstel, waterberging e.d.). Deze analyse krijgt uiteindelijk vertaling in concrete projecten. In het merendeel van de natte natuurparel nabij de Amersluis en de kreken is de doelrealisatie van de waterwensen hoog. De verwachting is dat er weinig extra maatregelen nodig zijn om de natuurdoelstelling voor deze natte natuurparel te bereiken en om de verdroging op te heffen. Wel worden maatregelen genomen in het kader van kreekherstel die ook van invloed zijn op de natte natuurparel (zie kreekherstel).

Het EHS-gebied De Worp ligt in een laag gelegen deel. Het natuurdoeltypen is essen-iepenbos/elzenbroekbos en vochtig schraalland (zie kaart 6). Het gebied rondom De Worp bestaat uit één peilvak, aanpassing van het peil heeft consequenties voor zowel de landbouw als de EHS gebieden. De Worp is geen natte natuurparel en het verhogen van de waterpeilen voor het behalen van de natuurdoeltypen mogen geen effect hebben op de aangrenzende landbouwpercelen. Het huidige peilbeheer is afgestemd op de combinatie landbouw en natuur en is in feite dus niet geschikt voor beide: voor de landbouw te nat, voor de EHS te droog. Het EHS gebied is nog niet geheel aangekocht en de waterhuishouding kan daarom ook binnen de EHS nog niet worden aangepast. Ten zuidoosten van het EHS gebied liggen aangrenzend aan het gebied landbouwpercelen die ook in de natte zone liggen. Drainage van deze percelen heeft enerzijds een verdrogende werking op het natuurgebied en anderzijds een verrijkende werking door aangereikt oppervlakte water. Daarom moet bezien worden of het wenselijk is (met name voor de agrariërs) om de EHS te verbreden in zuidelijke richting. In de Integrale Gebiedsanalyse van het waterschap zal o.a. worden gekeken wat de consequenties zijn van verschillende maatregelen om de verdroging in het gebied tegen te gaan. Overigens heeft de aankoop van de EHS gebieden prioriteit. Voor de financiering kan gedacht worden aan Rood voor Groen constructies, beheersvergoedingen voor aangepaste landbouw of grondruil. Mogelijk kan een traject worden ingezet waarbij de agrarische gronden langs De Worp planologisch worden omgezet in GHS-

natuur, GHS-landbouw of AHS landschap. Zie ook bijlage 4 waar de visie van de verschillende organisaties voor De Worp zijn weergegeven.

Kreekherstel

Voor kreekherstel wordt een zone van gemiddeld 25 m ingericht met natuurvriendelijke oevers (zie kaart 12). Het waterschap is bereid 20 meter te verwerven. Omdat kreekherstel samenvalt met de EVZ blijft er in die gebieden een taakstelling over voor de gemeente van 5 meter. De zone om de krekten varieert van een halfopen tot open landschapsbeeld met slikken, gorzen, rietvelden tot een meer gesloten landschapsbeeld met struweel en bossen of een beeld met rietkragen en kruidvegetatie in een open landschap (moerasvariant). De natuurdoeltypen (zie kaart 6) voor het EHS gebied rondom de krekten in de natte natuurparel Gat van den Ham sluiten daarbij aan.

Voor het bepalen van het streefbeeld voor het krektenstelsel is het gebruikelijk om uit te gaan van een referentie. Dit is de oorspronkelijke toestand van het krektenstelsel, waarin de mens weinig invloed uitoefende. In deze situatie stond het krektenstelsel in directe verbinding met de zee. Omdat dit in de toekomst slechts beperkt mogelijk zal zijn, kan hier niet meer (of slechts ten delen) vanuit worden gegaan. Door het openstellen van de Haringvlietsluizen wordt de verbinding met de zee weer gedeeltelijk hersteld en daarmee de getijdenwerking deels teruggebracht. Via de Amer kan de invloed van de getijdenwerking op de Zwaluwse Haven terug worden gebracht. Dit sluit aan bij het streefbeeld voor de Zwaluwse Haven: getijdenkreek (zoet). Door de open verbinding zal het ecologische functioneren van deze kreek worden verbeterd. Het streefbeeld voor de Vloedspui is verlaten kreek (zoet). Er zal geen getijdenwerking optreden. Het uitgangspunt is dat de kreek Gat van den Ham ook daadwerkelijk een kreekrestant blijft, maar daarbinnen wordt gestreefd naar een zo optimaal mogelijk systeem met zoveel mogelijk herstel van de natuurlijke situatie. Het streefbeeld voor deze kreek is polderkreek (zoet). Voor de verdere uitwerking van de bovengenoemde streefbeelden wordt verwezen naar het rapport “Streefbeelden voor beken en krekten in Noord-Brabant” (zie ook bijlage 1 en 2). Het waterschap onderzoekt momenteel wat de mogelijkheden zijn voor het terugbrengen van de getijdewerking in de Zwaluwse Haven en welke consequenties dit heeft.

EVZ

De EVZ's hebben een gemiddelde breedte van 25 meter en bestaan uit een moerastype. Het waterschap is verantwoordelijk voor de eerste 10 meter, de volgende 15 meter zijn voor rekening van de gemeente Drimmelen. De EVZ hoeven geen aaneengesloten linten te zijn, maar afhankelijk van de mogelijkheid tot grondverwerving kunnen ook delen van percelen als stapsteen worden ingericht. Het sluit aan bij de biotopen van de krekten in het gebied. Ook hier is het streefbeeld een gebied met moeras, grasland, struweel en hier en daar bos. Het is wenselijk naast een corridor ook stapstenen te realiseren in de vorm van moerasgebiedjes. Naast de functie EVZ hebben de krekten Vloedspui en Gat van den Ham ook de functie waternatuur in combinatie met viswater toegekend gekregen vanuit het waterhuishoudingsplan van de Provincie. De EVZ langs de krekten lopen door tot de secundaire waterkerende dijk. Ook de primaire en secundaire waterkeringen zijn EVZ's.

Langs de primaire kering zullen de natuurdoeltypen in het buitendijkse gebied, grenzend aan de Amer, worden gerealiseerd door Rijkswaterstaat. De inrichting richt zich op het maken van in- en uitstapplaatsen voor reeën. Rijkswaterstaat zal bekijken of de EVZ prioriteit kan krijgen en of er financiering kan worden gevonden voor de uitvoering. De dijk zelf zal beheerd worden als bloemrijk grasland. De dijk is eigendom van het waterschap, waardoor een op dit natuurdoeltype afgestemd beheer gerealiseerd kan worden. Dit geldt ook voor de dijken langs de krekten.

De secundaire waterkering is aangegeven als natte EVZ. Het is de taak van het waterschap om de watergang die parallel aan de dijk loopt in te richten als EVZ. Dit levert een geschikte verbinding in de vorm van een moeraszone tussen de moerasgebieden van de Worp en Hooge Zwaluwe. Daarnaast is het van belang om ook de droge verbinding op de dijk in te richten voor dieren van een droog leefgebied. De dijk zelf is aangegeven als bestaande EHS. Agrariërs kunnen op vrijwillige basis meedoen aan de SN regeling Programma Beheer van het Rijk. Op de dijk ligt het natuurdoeltype bloemrijk grasland, dit kan worden gerealiseerd door extensief graslandbeheer (bijvoorbeeld extensieve begrazing of aangepast maaibeheer). Naast bloemrijk grasland is het wenselijk ook droge ruigten en struwelen te ontwikkelen. Hierdoor wordt de diversiteit verhoogd en wordt een geschikte verbinding (en leefgebied) gevormd voor onder meer dagvlinders, struweelvogels en kleine zoogdieren.

Een mogelijkheid om naast aankoop EVZ's te realiseren is via een regeling Agrarisch Landschapsbeheer die kan worden opgesteld m.b.v. het stimuleringskader Agrarisch Landschapsbeheer van de provincie. Het waterschap zal voornamelijk via aankoop de EVZ realiseren. De 15 meter van de EVZ waarvoor de gemeente Drimmelen verantwoordelijk is kan met agrarisch landschapsbeheer worden gerealiseerd. Financiering kan plaatsvinden via een groenfonds van de gemeente. Hierover moeten gezamenlijke afspraken worden gemaakt. Extra kansen om tot realisatie van de EVZ's te komen zitten met name in een combinatie met thema's als landschap en recreatie; wandelen, fietsen en kleine voorzieningen zoals vogelkijkhutjes (zie thema recreatie). Extensieve recreatie is mogelijk mits dit geen verstoring oplevert voor de aanwezige fauna. Het gebied direct rond de kreken moet zoveel mogelijk worden ontzien. Vormen van recreatie moeten zoveel mogelijk aan de buitenranden van het gebied plaatsvinden.

Waterberging en waterkwaliteit

De Worp en het gebied bij Hooge Zwaluwe is aangewezen als voorlopig reserveringsgebied (2016) voor waterberging. Hieraan wordt de komende jaren nog geen concrete invulling gegeven. De waterkwaliteit in het RNLE gebied Gat van den Ham kan verbeterd worden. De Zwaluwse haven, Vloedspui en Gat van den Ham zijn deels uitgebaggerd. Voor het verbeteren van de waterkwaliteit zou het wenselijk zijn het begin van het krekcomplex ook te baggeren. Hiervoor zijn vanuit het waterschap Brabantse Delta geen ideeën om dit op korte termijn op te pakken. In het natuurgebied De Worp heeft de verbetering van de kwaliteit een hogere prioriteit en kan het worden meegenomen in de maatregelen voor de inrichting van het gebied. In de anderen gebieden zijn geen specifieke maatregelen nodig.

4.3 Landschap en cultuurhistorie

Visie

Het landschap is gevormd door de getijdenwerking, overstromingen, bedijking en inpoldering. De ruilverkaveling Amerkant heeft het voormalige kleinschalige en grillige gebied omgezet in een open rationeel agrarisch polderlandschap. De structuur van het gebied zal niet grootschalig worden gewijzigd, maar door diverse kleinschalige inrichtingswerken kunnen elementen van dit voormalige landschap, zoals knotwilgen, mogelijk worden teruggebracht. Daarnaast moeten de cultuurhistorisch belangrijke groenstructuren en de cultuurhistorische elementen die nog aanwezig zijn behouden blijven en indien mogelijk worden hersteld.

In samenhang met de inrichting van de EHS en de kreken kan het landschap en de cultuurhistorische waarden in het gebied worden versterkt. Door het stimuleren van de aanleg van bepaalde landschapselementen kan het karakter van het gebied worden versterkt zonder dat dit leidt tot grootschalige structuurwijziging in het gebied. Dit kan in bepaalde delen leiden tot een kleinschaliger karakter door de aanleg van b.v. rietoevers, singels, knotbomen, en kruidenrijke zoom die de historische relatie met het Biesbosch gebied versterken tot een meer open gebied waarin bloemrijke randen en nat grasland wordt gestimuleerd. Een regeling Agrarisch landschapsbeheer wordt door de gemeente in samenwerking met de provincie opgesteld voor de gehele gemeente Drimmelen. Het realiseren van landschapsbeheer in het RNLE gebied Gat van den Ham heeft prioriteit. Op basis van vrijwilligheid kunnen agrariërs meedoen aan de regeling (zie H 5.2.4, project Agrarisch Landschapsbeheer). De EVZ, de beheersgebieden en gebieden die in het gebiedsplan staan aangegeven als te versterken natuurwaarden (ten noorden van Gat van den Ham en ten noorden van Hooge Zwaluwe) zijn meegenomen in het project. Alleen voor EVZ geldt dat nieuw groen vast groen is.

Cultuurhistorische elementen en relictten moeten behouden blijven en waar mogelijk worden hersteld en versterkt. De Koekoeksluis kan in samenhang met het huis worden opgeknapt. De mogelijkheden om de dijk waar de Koekoeksluis zich bevindt cultuurhistorisch op te knappen en open te stellen voor wandelaars moet worden gezien.

4.4 Landbouw

Visie:

Grondgebonden landbouw is de economische drager voor het RNLE gebied Gat van den Ham. Agrariërs moeten zich kunnen ontwikkelen in het gebied. Kavelruil heeft de landbouwkundige structuur in het gebied verbeterd. Verbrede landbouw (groen-blauwe dooradering, agrotourisme e.a.) wordt op vrijwillige basis uitgevoerd.

De grondgebonden landbouw in het Gat van den Ham moet worden gestimuleerd. Dit kan op verschillende manieren. Allereerst moeten de ondernemers met een bouwblok in het gebied zich verder kunnen ontwikkelen. Daarnaast kan de landbouwkundige structuur in het gebied worden verbeterd, zeker met het oog op de schaalvergroting die in de landbouw plaatsvindt. Ook verbrede landbouw en samenwerkingsverbanden in de bedrijfsvoering kunnen hierbij een rol spelen. Een

meerwaarde kan worden gehaald door een koppeling van de aanpak van de landbouwkundige situaties met de uitvoering van andere doelen, bijvoorbeeld realisatie van de EHS en kreekherstel.

Bouwblokken

Voor de zes eigenaren met een bouwblok in het RNLE gebied Gat van den Ham zijn bedrijfsontwikkelingsplannen opgesteld, waarin wordt aangegeven wat de toekomstwensen zijn van de agrariërs. Vier eigenaren kunnen de komende 10-15 jaar vooruit met 1,5 ha, 2 eigenaren willen groter dan 1,5 ha, respectievelijk 2 en 2,25 ha. Er is afgesproken dat indien de bedrijfsontwikkelingsplannen van de 6 bedrijven worden goedgekeurd door de AAB de 1,5 ha uitbreiding rechtstreeks zonder wijzigingsbevoegdheid wordt opgenomen in het nieuwe bestemmingsplan van de gemeente Drimmelen. Indien de plannen niet concreet genoeg zijn kunnen ze worden geconcretiseerd. De wens van twee bedrijven om groter dan 1,5 ha te groeien betekent een wijziging van het streekplan die max 1,5 ha toelaat binnen de RNLE. Voor een wijziging moet een integrale onderbouwing liggen waarin de noodzaak voor de toekomstige ontwikkeling van het bedrijf op basis van een bedrijfsplan wordt aangetoond en de meerwaarde voor milieu en landschap wordt aangetoond. Vooral nog wordt gericht op het verkrijgen van een bouwblok van 1,5 ha.

Verbetering landbouwkundige structuur

De landbouwkundige structuur moet verbeterd worden. Er zijn nu nog veel percelen in eigendom bij veel verschillende eigenaren. Door schaalvergroting, het verkleinen van de afstand tot kavels en realiseren van meer en grotere huiskavels kan dat worden bewerkstelligd. Kavelruil kan daarvoor een hulpmiddel. Een win-win situatie kan worden gecreëerd door de koppeling van de kavelruil aan de realisatie EHS, EVZ en kreekherstel, mede omdat het waterschap vooral geïnteresseerd is in de lagere gronden die juist voor de landbouw minder van waarde zijn. De kavelruil zal zich niet moeten beperken tot het RNLE gebied. Zie uitwerking paragraaf 5.1.

Aan de hand van een aankoopplan voor het RNLE gebied Gat van den Ham kunnen, indien de mogelijkheid zich voordoet, ruilgronden aangekocht worden door de provincie. De provincie heeft hiervoor een grondportefeuille opgesteld. Voorwaarde is dat de gronden worden ingezet voor grondruil en niet in handen blijven van de provincie. Deze grondbank kan als hulpmiddel dienen bij het opstarten van een kavelruil om de landbouwkundige structuur te verbeteren. In het project Kaveruil wordt het een en ander verder uitgewerkt (zie ook H 5).

Verbrede landbouw

De inzet van de regeling Agrarisch Landschapsbeheer biedt de agrariërs de mogelijkheid om vrijwillig mee te werken aan versterking van het landschap en realisatie van waterberging, kreekherstel en EVZ. Er zal een regelingen Agrarisch landschapsbeheer Drimmelen worden opgezet door de gemeente in samenwerking met de provincie. Het kan een neveninkomst bieden voor bedrijven (zie paragraaf 4.3 Landschap en cultuurhistorie).

Daarnaast kan de landbouw zich beter gaan profileren in de regio, door bijvoorbeeld de ontwikkeling van agrotourisme (o.a. camping), het opzetten van samenwerkingsverbanden en nevenactiviteiten. D'n Amerkant is al bezig met bijvoorbeeld excursies langs landbouwbedrijven. Ook is een Agrarisch Natuurvereniging actief in de gemeente Drimmelen. Een project als onverhard wandelen over landbouwpercelen is een mogelijkheid om op te pakken (zie ook paragraaf 4.5 Recreatie).

Voorwaarden

Het gebied Gat van den Ham is in beeld geweest als foerageergebied voor ganzen. Inmiddels wordt een oplossing gezocht in een ander gebied binnen de gemeente Drimmelen. Voor een kavelruil is het van belang dat er duidelijkheid komt over het aan te wijzen gebied voor de ganzen die dan in aanmerking komt voor de regeling voor ganzenopvang van het ministerie van LNV.

In bepaalde delen van het gebied is de waterhuishoudkundige situatie niet optimaal voor de landbouw en voor de natuur. Met name in de Worp speelt dit (zie paragraaf 4.2 Water en natuur). Het is belangrijk om goede afspraken en oplossingen te zoeken voor de waterhuishouding in het gebied. In de integrale gebiedsanalyse die het waterschap momenteel uitvoert zal dit naar voren komen.

4.5 Recreatie

Visie

De mogelijkheden voor extensieve recreatie in het gebied worden verbeterd. De Biesbosch is beter beleefbaar vanaf het land. Er zijn fiets- en wandelroutes, kleinschalige voorzieningen en informatie over de mogelijkheden.

Fiets- en wandelroutes

Fiets- en wandelroutes worden ontwikkeld via bestaande wegen, dijken, EVZ of vrijwillig via kavelruil. Deze routes sluiten aan bij bestaande routes en maken een verbinding met Drimmelen, Lage Zwaluwe en ook met het achterland. Voor de beleving is het goed fiets- en wandelpaden te scheiden. Een nieuw fietspad wordt aangelegd over de dijk van Drimmelen naar Lage Zwaluwe (kaart 10). De bestaande routes vormen samen met dit nieuwe pad voldoende mogelijkheid om het gebied met de fiets te verkennen. Een rondwandeling door het gebied zou mogelijk gemaakt moeten worden. Er zijn plannen voor het ontwikkelen van een LAW rond en door de Biesbosch. Een deel van de toekomstige rondwandeling door het Gat van den Ham kan onderdeel gaan uitmaken van deze Lange Afstand Wandelroute (LAW).

Voor de wandelaar is wandelen over agrarische gronden aantrekkelijk, zeker de paden langs de kreken zijn interessant. In samenwerking met de ZLTO, de ANV en Stichting D'n Amerkant kunnen de mogelijkheden daarvoor worden onderzocht. Medewerking is altijd op basis van vrijwilligheid. Aanleg van de paden kan worden gerealiseerd in combinatie met het realiseren van de EVZ of kreekherstel. Het gebied direct rond de kreken moeten zoveel mogelijk worden ontzien en recreatie moet zoveel mogelijk aan de buitenranden van het gebied plaatsvinden. Een mogelijke route is een wandelroute langs het Gat van den Ham, via het bestaande pad langs de Haven en over de dijk van Hooge Zwaluwe naar de Worp, deze route is aangegeven op kaart 11. Een alternatieve route kan lopen via de Vloedspui. Het is afhankelijk van de kansen en mogelijkheden die zich voordoen of één van deze routes kan worden gerealiseerd.

Vanwege de aanwezige natuurwaarden en noodzakelijke rust in het gebied zal kanoën en varen niet worden gestimuleerd. Het is ook minder interessant voor de recreant, omdat er geen route kan worden gemaakt die rondloopt.

(Kleinschalige) recreatieve voorzieningen

Kleine voorzieningen, zoals een picknickbank en informatiepanelen zullen worden aangelegd. Aantrekkelijke plekken moeten worden uitgezocht, een voorbeeld is een bankje bij de sluis bij het Gat

van den Ham, met uitkijk over zowel de Amer als het Gat van den Ham. Door het open karakter van het gebied is het niet nodig vogelkijkhutten aan te leggen.

De visvereniging Esox heeft het visrecht van het waterschap om te vissen bij een aantal kreken en waterlopen. Vissport moet bij voorkeur niet in de EHS plaatsvinden en kan worden gereguleerd door de aanleg van vissteigers en visstoepjes op plaatsen waar het wel wenselijk is. De visstandbeheercommissie zal een visstandbeheersplan opstellen zodat het vissen kan worden gereguleerd. De locaties moeten in overleg met de visvereniging verder worden uitgewerkt. Voorkeur hebben plaatsen die goed bereikbaar zijn.

In Lage Zwaluwe en in Drimmelen zijn voldoende horecagelegenheden aanwezig. Wellicht is het mogelijk bij het haventje van Hoog Zwaluwe een kleinschalige horeca voorziening te realiseren. Verder is extra horeca in het Gat van den Ham niet nodig. Wel is behoefte aan kleinschalige verblijfsrecreatie in het gebied. Indien een Lange Afstands- Wandelroute wordt ontwikkeld is het wenselijk de verblijfsrecreatie aan te sluiten bij de wensen van deze specifieke groep recreanten. Een agrariër kan overnachtingsmogelijkheden aanbieden die zich richt op tentkampeerders of bed & breakfast. Een trekkershut kan ook onderdak bieden aan deze groep recreanten. Bij de Hamseweg staat een soort “keet”, een overblijfsel van een oude boerderij die daarvoor zou kunnen worden ingericht. Staatsbosbeheer heeft het concept paalkampeerterreinen ontwikkeld, hier hebben mensen de mogelijkheid twee nachten te kamperen op plaatsen zonder enige voorziening. Dit is ook een passende vorm van verblijfsrecreatie in het gebied.

Promotie en Informatievoorziening

Naast kleine voorzieningen moet er gewerkt worden aan een betere recreatieve aanduiding van de routes, maar ook aan informatie via informatieborden en brochures over het gebied. Het gebied heeft een rijke historie door de relatie met de Biesbosch. Het is dan ook interessant om thema-wandelingen te ontwikkelen, waarbij wordt ingegaan op de cultuurhistorie (zie kaart 11 en bijlage 5). Daarbij kan ook informatie worden gegeven over de flora en fauna in het gebied en de landbouw (bijvoorbeeld informatie over gewassen). Ideeën voor een GPS route in het gebied zijn minder interessant. Het gebied is open en uitgestrekt en minder uitdagend om dit soort routes te ontwikkelen.

Vanuit het bezoekerscentrum Drimmelen kan informatie over het gebied worden verspreid. Ook de agrarische sector kan een rol vervullen in de informatie voorziening door het organiseren van rondleidingen en arrangementen. Dit wordt nu al gedaan door Stichting D'n Amerkant en kan verder worden uitgebreid.

Een Marketing Actieplan regio Brabantse Biesbosch is opgesteld door Natuur- en recreatieschap Nationaal Park de Biesbosch en de gemeenten Werkendam, Geertruidenberg, Oosterhout en Drimmelen en de Provincie. Het doel van het plan is het vergroten van de economische spin-off van recreatie en toerisme in de regio Brabantse Biesbosch door meer en langer verblijf. Er is een coördinator aangesteld voor het versterken van het imago, het ontwikkelen en uitvoeren concrete acties en projecten op het gebied van productontwikkeling en promotie. Een van de projecten is de informatie over het recreatieve aanbod van de kleinere ondernemers te bundelen en beter toegankelijk te maken. Daarnaast wordt vanuit het actieplan in samenwerking met de World of Walking een start gemaakt met het ontwikkelen van een Lange Afstand Wandelpad (LAW) rond en door de Biesbosch. Het Gat van den Ham kan hier onderdeel van uitmaken.

Randvoorwaarden

De recreatieve projecten moeten in samenhang met elkaar en andere projecten worden ontwikkeld om te voorkomen dat de projecten elkaar gaan tegenwerken. Bij de aanleg van een fietspad moet bijvoorbeeld rekening worden gehouden met eventuele verstoring van de ganzen, daarnaast levert het een meerwaarde op om bij de realisatie van de EHS het recreatie aspect meteen mee te nemen. Ook moet worden bekeken of aangesloten kan worden bij recreatieve activiteiten in het gebied rondom Gat van den Ham.

5. Projecten / projectideeën

5.1 Inleiding

In hoofdstuk 4 is aangegeven hoe het gebied zich kan gaan ontwikkelen. In dit hoofdstuk wordt uitgewerkt hoe de uitvoering wordt aangepakt. In paragraaf 5.2 zullen de projecten worden beschreven die op korte termijn worden of al reeds zijn opgepakt. Dit zijn vier projecten, het project “Bouwblokken in de RNLE Gat van de Ham”, integrale kavelruil RNLE Gat van den Ham, Fietspad over de dijk Drimmelen en agrarisch landschapsbeheer. In de volgende paragraaf zijn de projectideeën weergegeven die zijn voortgekomen uit de visie.

5.2 Projecten

5.2.1 Bouwblokken RNLE Gat van den Ham

Voor de zes bouwblokeigenaren zijn bedrijfsontwikkelingsplannen opgesteld. Vier bouwblokeigenaren kunnen zich ontwikkelen binnen een bouwblok grootte van 1,5 ha, twee eigenaren hebben aangegeven in de toekomst groter te willen groeien dan 1,5 ha. In de gebiedscommissie Wijde Biesbosch is overeengekomen dat de gemeente de in de bedrijfsontwikkelingsplannen gevraagde aantal ha bouwblok met een maximum van 1,5 ha opneemt in het te ontwikkelen bestemmingsplan Buitengebied Hooge en Lage Zwaluwe, onder de voorwaarde dat de Stichting Adviescommissie Agrarische Bouwaanvragen (AAB) positief advies geeft over die plannen. De bouwblokeigenaren hebben besloten gezamenlijk een aanvraag daarvoor in te dienen bij de gemeente Drimmelen.

Bouwblokken in de RNLE

Doelstelling

Versterken en verbeteren landbouwkundige situatie

Resultaat

De in de bedrijfsontwikkelingsplannen genoemde aantal ha met een maximum van 1,5 ha bouwblok grootte zonder wijzigingsbevoegdheid opnemen in het te ontwikkelen bestemmingsplan buitengebied van de gemeente Drimmelen.

Voorstel aanpak

Bouwblokeigenaren dienen gezamenlijk een aanvraag in bij gemeenten om op basis van hun bedrijfsontwikkelingsplannen 1,5 ha zonder wijzigingsbevoegdheid op te nemen in het te ontwikkelen bestemmingsplan op te nemen. Gemeente legt de aanvraag voor bij de AAB. Na goedkeuring kan het rechtstreeks in het bestemmingsplan worden opgenomen. Indien geen goedkeuring dan wordt in het bestemmingsplan een bouwblok op maat opgenomen, dat met een wijzigingsbevoegdheid kan worden vergroot tot 1,5 ha.

Initiatief & trekker

ZLTO

Betrokken partijen

Werkgroep RNLE Gat van den Ham

Start Uitvoering

Gestart, aanvraag wordt in april 2006 ingediend bij de gemeente

Kosten en financiering

Legeskosten voor rekening van de bouwblokeigenaren

5.2.2 Integrale Kavelruil Gat van den Ham

Om de visie die in hoofdstuk 4 is beschreven te bewerkstelligen is de belangrijkste stap het ruilen en verwerven van gronden. Er moeten gronden worden aangekocht/geruild voor de realisatie van de EHS, EVZ en kreekherstel en de landbouwkundige doelen. Hiervoor wordt een kavelruilproject opgezet. Dit project beslaat een groter gebied dan het RNLE Gat van den Ham gebied en ligt tussen de kreek Zwaluwse haven, Hooge Zwaluwe, Made en Drimmelen.

Het is een vrijwillige en integrale kavelruil waar alle partners in het gebied aan participeren. Het waterschap staat aan de lat voor de realisatie van de EVZ (eerste 10 m), kreekherstel en het nemen van hydrologische maatregelen in de EHS (natte natuurparel). SBB heeft de taak (via BBL) de gronden in de EHS te verwerven en in te richten. De gemeente moet haar verantwoordelijkheid nemen voor de realisatie van de volgende 15 meter van de EVZ in het gebied. Daarnaast neemt ZLTO de taak op zich om zorg te dragen dat de landbouwkundige structuur wordt verbeterd.

Waterschap gaat zoveel mogelijk uit van de aankoop van EVZ en kreekherstelgebieden. De gemeente wil de EVZ via het project agrarisch landschapsbeheer realiseren.

DLG stelt een plan van aanpak op voor de kavelruil. Dit deelgebiedsplan dient als basis en uitgangspunt voor de te behalen doelen in de kavelruil.

Integrale Kavelruil RNLE Gat van den Ham

Doelstelling

Versterken en verbeteren landbouwkundige situatie, realisatie EHS, EVZ, kreekherstel

Resultaat

Verbeteren landbouwkundige structuur (meer huiskavels, extensivering melkveehouderij e.d.)

Verwerven van gronden voor de EHS, EVZ en kreekherstel.

Voorstel aanpak

Zie Plan van aanpak (opgesteld door DLG)

Initiatief & trekker

Opdrachtgever: waterschap Brabantse Delta

Gedelegeerd opdrachtgever: Werkgroep RNLE Gat van den Ham

Projectuitvoerder: DLG

Betrokken partijen

SBB, gemeente Drimmelen, ZLTO, Provincie

Start Uitvoering

Vorbereiding gestart, plan van aanpak in gebiedscommissie juni 2006

Kosten en financiering

Zie plan van aanpak

5.2.3 Fietspad over de dijk Drimmelen

De gemeente Drimmelen legt een fietspad aan over de dijk van Drimmelen tot aan Lage Zwaluwe. Het is gereed in mei 2006.

Fietspad over de dijk
<u>Doelstelling</u> Verbeteren routestructuren, beleving water en Biesbosch vanaf het land
<u>Resultaat</u> Realiseren 6,7 km verhard fietspad van Drimmelen naar Lage Zwaluwe over de dijk (deels in het RNLE gebied)
<u>Voorstel aanpak</u> Zie projectvoorstel
<u>Initiatief & trekker</u> Gemeente Drimmelen
<u>Betrokken partijen</u> Waterschap Brabantse Delta
<u>Start Uitvoering</u> Start 2005, gereed mei 2006
<u>Kosten</u> €27.685,-
<u>Financiering</u> Gemeente Drimmelen POP subsidie (€63.842,50)

5.2.4 Agrarisch Landschapsbeheer RNLE Gat van den Ham

In de Brabantse Delta is een Pilot Agrarisch Landschapsbeheer opgestart. De gemeente Drimmelen zal bij deze Pilot aansluiten. Gebruik wordt gemaakt van de regeling Agrarisch landschapsbeheer van de provincie Noord-Brabant. Voordat deze regeling in werking treedt moet deze eerst worden goedgekeurd door de Europese Unie. Ondertussen wordt het project voor de gehele gemeente Drimmelen verder uitgewerkt door het Coördinatiepunt Brabants Landschap en de gemeente.

Ook wordt vanuit het waterschap gekeken hoe bij deze regeling kan worden aangesloten voor de blauwe diensten. Het project wordt uitgewerkt voor heel de gemeente maar de prioriteit blijft liggen bij het RNLE gebied Gat van den Ham.

Agrarisch landschapsbeheer RNLE Gat van den Ham

Doelstelling

Het behoud, herstel en ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden van het agrarische cultuurlandschap, verbrede landbouw

Resultaat

Regeling agrarisch landschapsbeheer gemeente Drimmelen (stimuleringskader Agrarisch Landschapsbeheer van de Provincie Noord-Brabant)

Voorstel aanpak

Zie projectvoorstel

Initiatief & trekker

Gemeente Drimmelen i.s.m. Coördinatiepunt Brabants landschap

Betrokken partijen

Waterschap Brabantse Delta, provincie, ZLTO

Start Uitvoering

2005

Kosten en financiën

Nog uitwerken. Voorstel verdeling kosten: EVZ en natte lijnvormige structuren: 50% provincie- 20% Waterschap- 30% gemeente en voor de overige elementen 50% gemeenten – 50% provincie (zie verder projectuitwerking). Gemeente wil groenfonds inzetten voor het project

5.3 Projectideeën

Uit de visie beschreven in hoofdstuk vier zijn een aantal projectideeën voortgekomen. De ideeën zijn nog niet uitgewerkt. Een aantal van deze projecten zijn afhankelijk van het verloop van het kavelruilproject en het opzetten van een regeling voor agrarisch landschapsbeheer in het gebied. De projecten zijn in onderstaand tabel weergegeven. Aangegeven is wie aan de lat staat om de projecten verder uit te werken.

Tabel Projectideeën

Projectidee	Omschrijving	Doel	Trekker
Inrichting EHS	Inrichten Natte natuurparel, de Worp en overig EHS gebied (aankoop via kavelruil)	Realisatie EHS	SBB (i.s.m. Waterschap)
Inrichting natte EVZ	Inrichting natte EVZ indien aankoop gereed (via kavelruil of via agrarisch landschapsbeheer)	Realisatie EVZ	Waterschap (10 m), gemeente (15 m)
EVZ langs Amer	Inrichting EVZ	Realisatie EVZ	Rijkswaterstaat
Inrichting Kreeken	Inrichting kreeken na aankoop via kavelruil	Realisatie kreekherstel	Waterschap
Soortenbeschermingsmaatregelen	Maatregelen t.b.v. soortenbescherming	Beschermen van doelsoorten	pm
Baggeren kreekcomplex	Verbeteren waterkwaliteit door baggeren kreeken	Verbeteren waterkwaliteit	Waterschap
Agrotoerisme	Verbreiding van de landbouw door dag en verblijfsrecreatie, thema wandelingen e.d.	Recreatie en Verbrede landbouw	ZLTO, ondernemers, d'n Amerkant
Onverhard wandelen	Wandelen over agrarische gronden (wellicht opnemen in regeling agr landschapsbeheer)	Recreatie en verbrede landbouw	ZLTO
Herstel Koekoekssluis	Herstel cultuurhistorische sluis (rijksmonument) (wellicht in combinatie herstel sluiswachtershuis door particulier)	Verbetering cult. Hist waarden	Waterschap
Opknappen kruispunt polder Koekoek	Opknappen omgeving bij de resten van de boerderij in de Polder Koekoek	Verbetering landschap en cult. Hist waarden	pm
Lange Afstands-wandelroute (LAW)	Wandelroutes	Recreatie	Worl of Walking, Marketing Actieplan
Reguleren visport	Afspraken over waar vismogelijkheden zijn	Recreatie	Waterschap en SBB
Promotie- en communicatieprojecten	Recreatief promoten van het gebied	Recreatie	Marketing Actieprogramma
Verblijfsrecreatie Gat van de Ham	Ideeën bij ondernemers voor verblijfsrecreatie	Recreatie	Particulieren, ZLTO
Thema wandelroutes	Cultuurhistorische routes	Recreatie	Heemkundekring Willem Snickerie, D'n Amerkant

Literatuur:

- Inrichtingsschetsen voor Gat van den Ham, Rijkswaterstaat.
- De ontstaansgeschiedenis van Noordwest-Brabant (landschapshistorie binnen het beheersgebied van waterschap Land van Nassau)
- Streefbeelden beken en kreken provincie Noord-Brabant, 2002
- Beleidsnotitie toerisme en recreatie, gemeente Drimmelen, februari 1999
- Projectenplan toerisme en recreatie, Gemeente Drimmelen, september 2000
- Gebiedsinventarisatie Gat van den Ham, Mureau en ZLTO afd Drimmelen, april 2003
- Groene schakels, Provincie Noord-Brabant, 2003
- Marketing Actieplan Biesbosch, september 2004
- Gebiedsplan Wijde Biesbosch. Provincie Noord-Brabant, april 2005
- Grote Historische topografische Atlas (verkend in 1868, herzien 1889;ged. herzien in 1908)

Bijlage 1

Streefbeeld voor beken en krekken in Noord-Brabant 2002

Streefbeeld levensgemeenschap van getijdenkreek (zoet) kreek **Haven**

Biotoop: licht slingerende en vertakte kreek met getijde-invloed begrensd door slikken met gorzen en rietvelden en schorren met struweel en bossen (halfopen landschapbeeld)

Ecologie:

- Begeleidende vegetatie: gorzen, grienden, rietvelden, wilgenstruweel en vloedbos.
- Flora: Mattenbies, spindotter, wilg, driekantige bies
- Vissen: stekelbaars (Fint)
- Vogels: ijsvogel, rietzanger, blauwborst
- Zoogdieren: Noordse woelmuis, waterspitsmuis, bever (otter)

Getijdenkreek: geen peilbeheer en wel getijde invloed

Streefbeeld levensgemeenschap van verlaten kreek(zoet) **Vloedspui**

Biotoop: licht slingerende kreek begrensd door struweel en bossen met halfopen tot gesloten landschapbeeld (bosvariant) of door rietkragen en kruidvegetatie in open landschap (moerasvariant)

Ecologie:

- Begeleidende vegetatie: struweel, bos, rietkragen
- Flora: wilg, vlier, riet, planten met drijfbladeren
- Vissen: snoek, baars
- Vogels: ijsvogel, blauwborst (grote karekiet, kwak)
- Zoogdieren: bever, waterspitsmuis (otter, noordse woelmuis)

Verlaten kreek: geen peilbeheer en geen getijde invloed

Streefbeeld levensgemeenschap van polderkreek (zoet) **Gat van den Ham**

Biotoop: licht slingerende kreek begrensd door struweel en bossen met halfopen tot open en/of door rietkragen.

Ecologie:

- Begeleidende vegetatie: struweel, bos en rietkragen
- Flora: wilg, vlier, riet, planten met drijfbladeren
- Vissen: snoek
- Vogels; ijsvogel, dodaars, rietzanger
- Zoogdieren: bever, waterspitsmuis (otter)

Polderkreek: geen getijde invloed en als peilbeheer (winter)bemaling

Bijlage 2

Streefbeeld krekken van Waterschap Brabantse Delta

Uiterlijk krekkenstelsel

In zijn algemeenheid kan gezegd worden dat de basis van de kreek diep en breed dient te zijn met sterk overhangende oevers met weinig rietbegroeiing. Verder de kreek in vertakt deze zich in kleinere ondiepere loopjes met flauwere oevers met verschillende begroeiingstypen, zoals rietoevers.

Eeuwbanken komen met name op de meer landinwaarts gelegen delen voor. Waar mogelijk wordt de ontwikkeling van een brede, soortenrijke rietkragen (met Riet, Lisdodde, Gele lis, Grote egelskop, Rietgras en zeggesoorten) gestimuleerd. Onderbrekingen van de rietgordel van meer dan 500 m aan beide oevers komen niet voor. Deze oevervegetatie loopt door tot in het water en gaat over in een zone met ondergedoken waterplanten (zoals vederkruid en fonteinkruid). Ook drijfbladplanten zoals Gele plomp en Waterlelie ontbreken niet. Hier en daar komen opgaande begroeiingen voor, die dienst kunnen doen als refugium (schuilplaats) voor de fauna.

Er dient verder gestreefd te worden naar een natuurlijk waterpeil, waarbij het winterpeil hoger is dan het zomerpeil. Dit is met name van belang voor de oevervegetatie en de eeuwbanken en daardoor voor vogels. Het winterpeil dient zodanig te zijn dat er op de eeuwbanken een plas-dras situatie kan ontstaan.

Op basis van de huidige gebiedskenmerken, de potenties en de aanwezige (doel)soorten in het gebied of in de nabije omgeving kunnen er een aantal doelsoorten voor het gebied worden geformuleerd die richtinggevend zijn voor de inrichting van de krekken. Het gaat daarbij om de volgende doelsoorten:

vissen: Bittervoorn, Snoek, Fint

vogels: moerasvogels zoals Rietzanger, Snor, Blauwborst

zoogdieren: Noordse woelmuis, Waterspitsmuis

Hieronder wordt per doelsoort(groep) weergegeven wat het streefbeeld is.

Vissen

Huidige situatie

In november 2003 is een visstandsonderzoek uitgevoerd door de OVB van de Zwaluwse haven en de afgesloten Gat van de Ham. De Vloedspui is alleen visueel onderzocht vanwege een te geringe waterdiepte (winterpeil 20-30 cm). Hier bleek nagenoeg geen vis in aanwezig te zijn.

Gat van den Ham

De visstand in de afgesloten Gat van de Ham bestaat voornamelijk uit blankvoorn, brasem, bittervoorn, vetje en karper. De visstand heeft te kampen met een vrij instabiele zuurstofhuishouding vanwege een plaatselijk dikke zuurstofconsumerende sliblaag dat versterkt wordt door een zeer laag winterpeil waardoor voor vis waardevolle delen van de oeverzones nagenoeg droogvallen.

Zwaluwse Haven

De visstand van de Zwaluwse haven stond ten tijde van het onderzoek voornamelijk uit blankvoorn en brasem. Er is tijdens het onderzoek gezien de totale wateroppervlakte, weinig vis gevangen. Door de verbinding met de Amer is er sprake van migratiebewegingen tussen de rivier en de Zwaluwse haven waardoor het aannemelijk is dat gedurende het jaar de visstand sterk varieert. Vangstgegevens van de hengelsportvereniging Esox bevestigen dat. Tijdens het najaar migreert de vis weg naar de Amer en

wordt de Zwaluwse haven nauwelijks als overwinteringsgebied gebruikt. Het haventje van Hooge Zwaluwe is een overwinteringsplaats voor jonge vis en de westelijke uitloper lijkt een opgroeigebied voor jonge vis.

Streefbeeld Vloedspui en Zwaluwse haven

Voor de Zwaluwse Haven wordt een open verbinding met getijdenwerking nagestreefd. Hierdoor ontstaat een hersteld ecologisch geheel die vrij migreerbaar voor vissoorten is. Door de verbinding met de Amer ontstaat getijdendynamiek (vgl. Biesbosch) waardoor allerlei habitats voor diverse (rivier)vissoorten ontstaan. De kreken fungeren voor deze soorten in het voorjaar en zomer als paai- en opgroeihabitat. Zo kan de snoek hier een geschikt habitat vinden om te paaien. De snoek is een roofvis die de witvisstand (waaronder Brasem) is toom kan houden. Op de langere termijn kan zelfs een vissoort zoals de Fint, welke door het afsluiten van het Haringvliet uit de rivieren is verdwenen, door herstel van de verbinding weer optrekken richting Biesbosch. Uit onderzoek door het RIVO blijkt dat als het benedenriviereengebied na het op een kier zetten van de Haringvlietsluizen, weer geschikt wordt als paaihabitat, de Fint in voldoende mate aanwezig is in het kustgebied voor een natuurlijke herkolonisatie.

Het watertype wordt gekenmerkt door het getij, dagelijkse waterstandschoommelingen. Het betreft semi-stagnante wateren die aan één kant in open verbinding staan met de rivier. De visgemeenschap bestaat uit soorten zoals rheofiele (o.a. Winde) en eurytope soorten (o.a. Snoekbaars, Ruisvoorn en snoek). Op diepere mindere dynamische plaatsen ontstaat een visstand die behoort tot het Snoek-Blankvoorn viswatertype (zie bijlage: visstandtypering).

Chemie

Het water is neutraal (tot basisch) en matig eutroof. De waterbeweging kan leiden tot verminderde doorzicht vanwege erosie. Verder voldoet de waterkwaliteit aan de normen voor viswater voor karperachtigen (zie bijlage: normen viswater voor karperachtigen).

Huidige algemene knelpunten m.b.t. visecologische aspecten Zwaluwse Haven

De huidige waterdiepte is te gering voor een optimale ontwikkeling van paaihabitats en refugia.

Streefbeeld Gat van den Ham

Deze kreektak is geïsoleerd van de rest van het krekensysteem. Een vissoort die domineert is de Bittervoorn. Gezien de huidige Bittervoornstand (Habitatrichtlijnsoort) dient het habitat voor deze soort te worden versterkt en te worden behouden. Hierdoor dient het geïsoleerde karakter van het Gat van den Ham behouden te blijven.

Gezien het stagnante karakter van het Gat van den Ham ontwikkelt de visstand die bestaat uit eurytope en limnofiele soorten; een visstand die behoort tot het Snoek-Ruisvoorn viswatertype (zie bijlage: visstandtypering). Dominante soorten zijn ruisvoorn, blankvoorn, Bittervoorn en snoek. Ook soorten zoals de Kleine en grote modderkruiper (Habitatrichtlijnsoort) en kroeskarper komen voor. Drijfbladvegetaties en ondergedoken waterplanten gaan over in een brede helofytenzone. De waterbodem is slibrijk en bevat o.a. zwanemossels en schildermossels (noodzakelijk voor voortplanting Bittervoorn).

Chemie

Het water is neutraal (tot basisch) en mesotroof (0,01-0,03 totaal-P). Er is sprake van een permanente heldere waterfase zonder (blauw)algenbloei. De waterbodem bestaat uit slib en is mesotroof (niet fosfaat naleverend)

Huidige algemene knelpunten m.b.t. visecologische aspecten

De huidige zomer- en winterpeilen heeft voor de visstand nadelige gevolgen. Door de relatief vroege instelling van een winterpeil vallen veel waardevolle delen van de oever droog. Waardoor verblijf- en schuilgebieden voor vis niet bereikbaar zijn. Het laat inzetten van het zomerpeil leidt tot onvoldoende paaihabitats.

Moerasvogels

Huidige situatie

Door de Provincie is in 1992 een broedvogelonderzoek uitgevoerd in het plangebied. Daaruit kwam naar voren dat de Zwaluwse Haven, die qua opbouw de meeste variatie vertoont, de rijkste broedvogelstand heeft. Naast rietvogels zoals Kleine karekiet en Blauwborst zijn ook bosvogels (zoals Wielewaal, Nachtegaal en Boomkruiper) en watervogels (o.m. Fuut en diverse eendensoorten) goed vertegenwoordigd. Op aangrenzende weilanden broeden Grutto en Veldleeuwerik. De broedvogelbevolking van het Gat van den Ham en Vloedspui is veel soortenarmer. Naast de waarde voor broedvogels heeft het gebied ook grote waarde voor doortrekkende en overwinterende soorten. In de wintermaanden verblijven er watervogels (zoals Meerkoet, Smient diverse ganzensoorten) en steltlopers, die foerageren op de laaggelegen, vochtige graslanden.

Streefbeeld moerasvogels

Wanneer de EHS rondom de kreken wordt gerealiseerd zullen van de dan ontstane rietmoerassen vooral moerasvogels zoals Rietzanger, Snor en Blauwborst profiteren. Op langere termijn kunnen vanuit de Biesbosch soorten als Grote karekiet, Roerdomp en Zwarte stern zich in het krekcomplex vestigen. Van belang is een afwisselend landschap van open water, rietmoerassen, natte ruigte, slikkige oevers en bossages. Verschillende vormen van verlandingsstadia (overgangszones tussen land en water) zijn daarbij essentieel. Zo is naast waterriet, overjarig riet van belang (voor broedende rietvogels). Een voorwaarde voor het ontstaan van nieuwe verlandingsprocessen is herstel van de dynamiek en een natuurlijk peilbeheer. Met het terugbrengen van de getijdenwerking in de toekomst, zal ook de dynamiek in de Vloedspui en de Zwaluwse Haven deels terugkomen, wat ten gunste komt van de moerasvogels. Voor het Gat van den Ham geldt dat deze afgesloten blijft. Hier zal echter wel een zo natuurlijk mogelijk peil worden gehanteerd (winterpeil hoger dan zomerpeil). Naast het waterpeil is een goede waterkwaliteit van belang.

De andere vogelgroepen zoals de bosvogels, watervogels en steltlopers liften automatisch mee, wanneer de EHS en de EVZ's worden gerealiseerd en aansluiting op de getijdenwerking plaatsvindt.

Noordse woelmuis

Huidige situatie

Een belangrijke kernpopulatie van de Noordse woelmuis (Habitatrichtlijnsoort) komt voor in de Biesbosch en in het Volkerak. Of de soort ook rond het krekcomplex Gat van den Ham voorkomt is niet bekend.

Streefbeeld

De aan te leggen EVZ Mark-Zwaluwse Haven zal een verbinding vormen tussen de Mark en de Zwaluwse Haven, die op hun beurt weer in contact staan met het Volkerak en de Biesbosch, waarin zich kernpopulaties van de Noordse woelmuis bevinden. Indien ook het krekcomplex Gat van den Ham geschikt wordt gemaakt voor de Noordse woelmuis, zal dat de verbinding tussen deze kernpopulaties ten goede komen.

De Noordse woelmuis leeft in hoge vegetaties met vooral grasachtige planten. De soort heeft een duidelijke voorkeur voor natte terreinen, zoals rietland, moeras, drassige hooilanden, vochtige duinvalleien en periodiek overstroomde terreinen. Behoud van deze vegetaties in combinatie met een voortdurende dynamiek van de waterstand is van cruciaal belang. Naar verwachting zal het openstellen van de Haringvlietsluizen positief zijn voor de Noordse woelmuis, omdat daarmee het oppervlak aan natte riet- en ruigtevegetaties wordt verhoogd. In combinatie met periodiek optredende hoge waterstanden, zal de Noordse woelmuis naar verwachting een nog betere concurrentiepositie ten opzichte van andere muizensoorten (zoals de aardmuis) krijgen.

Waterspitsmuis

Huidige situatie

De Waterspitsmuis (Habitatrichtlijnsoort) is recent weer aangetroffen in de Biesbosch. Ook rond de Zeeuwse wateren wordt de soort regelmatig aangetroffen.

Streefbeeld

De Waterspitsmuis leeft voornamelijk rond zuiver, niet te voedselrijk, vrij snel tot niet stromend water met een behoorlijk ontwikkelde watervegetatie en ruig begroeide oevers, waarbij een goed ontwikkelde struikvegetatie in de buurt niet mag ontbreken. De Waterspitsmuis is dan ook een indicatorsoort voor soortenrijk, zuiver water met een gevarieerde maar rijke oeverbegroeiing. Verder is de soort gebaat bij kwel ('s winters relatief warm water) en overstroming, waardoor het water minder snel befrist. In de Worp is de waterspitsmuis aangetroffen. Met de realisatie van de EHS rondom het krekcomplex en de invoering van de getijdenwerking zal er een moerasgebied ontstaan met enige dynamiek, wat een geschikt biotoop vormt voor de Waterspitsmuis. Vanuit de Biesbosch kan de Waterspitsmuis zich weer uitbreiden richting het krekcomplex. Vanuit Zeeland kan de soort ook hier naartoe oprukken, zeker wanneer de verbinding Mark-Zwaluwse Haven wordt gerealiseerd.

Bijlage 3

Oppervlaktes EHS-reservaatsgebied, Kreekherstel en EVZ

Totale oppervlakte van het gebied RNLE Gat van den Ham: 900 ha

Nog te verwerven hectares:

- 13 ha EHS reservaatsgebied De Worp
- 19,2 ha EHS reservaatsgebied Gat van den Ham
- 12 ha EVZ
- 7,25 ha Kreekherstel

Eigendommen overheden:

Overheid	Areaal
Gemeente Drimmelen (o.a. infrastructuur)	92,4 ha
Regionale Directie Domeinen	219,5 ha
Staatsbosbeheer	21,4 ha
Waterschap Brabantse Delta (o.a. krek)	120,0 ha

Bijlage 4

De Worp: Visie van de verschillende organisaties

Gemeente Drimmelen:

- Vigerend beleid, SV+ en bestemmingsplan zijn leidend
- Bestaande waarden (bestaand beleid) handhaven en indien kansen zich voordoen het gebied verder ontwikkelen.
- In het nieuwe bestemmingsplan wordt “nieuw” beleid zoals het natuurgebiedsplan opgenomen. In september/oktober start de inventarisatie voor het nieuwe bestemmingsplan.
- Ontwikkeling van extensieve recreatie stimuleren
- Het natuurgebied de Worp kan eventueel uitgebreid worden met Breede Vaart

SBB

- De Worp bevat bijzondere vegetatietype
- Hydrologisch ingrijpen is noodzakelijk. De hydrologische situatie kan het beste worden aangepast als de gehele EHS is aangekocht. Anders moeten met technische maatregelen moeilijke oplossingen worden gezocht.
- De Worp is geen natte natuurparel en uitstraling naar gebied buiten de EHS mag niet plaatsvinden.
- Uit het onderzoeksrapport van Ws Land van Nassau over de hydrologische situatie in de Worp blijkt dat het gebied ten zuidoosten van de Worp (Breede Vaart) ook een nat gebied is. Dit gebied zou, mits de ondernemers in het gebied daarmee instemmen, als EHS kunnen worden aangewezen of met behulp van blauwe diensten kunnen worden ingericht.
- Prioritering:
 1. Aankoop bestaande EHS, waterhuishouding binnen de EHS op orde brengen
 2. Versterken EHS op logische plekken buiten de EHS

ZLTO

- Het gaat hier om de algemene visie van de ZLTO
- De EHS is afgestemd en bekend bij de agrariërs in het gebied
- Er ligt een claim op de EHS gebieden, nu moet gezorgd worden dat deze z.s.m. worden aangekocht.
- De ZLTO is voorstander van kavelruil
- De hydrologische ingrepen mogen geen effect hebben op de agrarische percelen

Waterschap Brabantse Delta

- Zie rapport hydrologische situatie De Worp (2003). Dit rapport worden verspreidt onder de werkgroepleden door het waterschap. Een notitie wordt bijgevoegd wat de gevolgen zijn van het opzetten van het peil. Het rapport is nog niet besproken met andere partijen. Het rapport wordt eerst bestuurlijk bij het waterschap besproken.
- Veel maatregelen zijn nodig om het waterpeil in de EHS aan te passen. Het gaat om ongeveer 5 peilvakken.
- De Worp heeft bestuurlijk (nog) geen hoge prioriteit. Het is geen natte natuurparel
- Het peilbesluit wordt gewijzigd. De nieuwe keur wordt 24 juni 2005 vastgesteld. Daarin is voor de EHS in de Worp aangegeven dat geen waterhuishoudkundige ingrepen zullen worden gedaan indien deze niet zijn ter bevordering van de natuur.
- Waterschap werkt momenteel de blauwe diensten uit, dit kan worden ingeplugd bij het project Agrarisch Landschapsbeheer. Waterschap neemt hierover contact op met Carlo Braat en Maartje de Deugd.

Algemeen

- Bouwblok in de Worp: voorwaarde voor uitbreiding naar 1,5 ha is dat de uitbreiding niet in de EHS plaatsvindt
- Landgoederen zijn niet wenselijk in het gebied ten zuidoosten van de Worp i.v.m. de mogelijke vernatting van dat gebied wat niet te combineren is met wonen.
- Rood voor groen kan een meerwaarde hebben voor het gebied. Daarbij is het niet wenselijk het rood binnen de RNLE te realiseren. Deze visie meegeven bij het opstellen van het nieuwe bestemmingsplan buitengebied.

Bijlage 5

Cultuurhistorisch interessante elementen voor recreatie

Oude bandijk Emiliapolder:

De dijk is als geheel een bijzonder historisch element. Voorheen was de dijk recht, maar door verschillende dijkdoorbraken heeft de dijk nu een grillig verloop.

Koekoekssluis en sluiswachtershuisje

Aan de oude Bandijk Emiliapolder ligt de Koekoekssluis en het sluiswachtershuisje. De Koekoekssluis is in eigendom bij het waterschap en het huis bij een particulier. De Koekoekssluis is rijks- en gemeentelijk monument.

Oude turfvaarten in de Emiliapolder:

Kerkevaart en Breede Vaart zijn ontstaan als oude turfvaarten.

Relict boerderij

In de polder is een relict van een oude boerderij zichtbaar bij de Koekoeksweg.

Restant oude dijk;

De noordgrens van de Polder Noorder Koekoek markeert met bomenrijen een restant van een oude dijk.

Wielen

Langs de westrand van de Hoge Harmoniepolder liggen 2 wielen. Dit zijn oude dijkdoorbraken. De westelijke dijk is al geruime tijd verdwenen, maar de wielen liggen er nog.

Haventje Hooge Zwaluwe;

Het haventje is kort geleden opgeknapt en wellicht liggen er kansen voor kleinschalige recreatieve voorzieningen.